

Яроменко О. В., к.геогр.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОФЕСОР МАРКІЯН БУДЗ: ВНЕСОК У РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Аналіз розвитку географічних досліджень в Україні та формування географічної науки за окремими напрямками потребують детальнішого аналізу вивчення стану проблеми у регіональних і локальних спеціалізованих центрах. При вивченні історії географічних досліджень Рівненщини важливо в основних рисах розкрити еволюцію географо-краєзнавчих уявлень, наукових географічних знань, що провадилися когортою вчених-дослідників. Що водночас вимагає аналізу джерел та наукових досягнень за науковими напрямками та поетапно в доробку провідних вчених (персоналій). Тому актуальним є висвітлення напрацювань відомого в Україні та за її межами ученого-географа Маркіяна Дмитровича Будза, котрий працював на Рівненщині та результати роботи якого яких мали як прикладне, так і теоретичне значення.

2015 рік є річницею смерті професора М. Д. Будза та 80-річчям від дня його народження.

При аналізі стану й розвитку історико-географічних досліджень розкриємо науковий потенціал та визначимо наукові напрями діяльності *Будза Маркіяна Дмитровича* (25.08.1935–12.11.2014) – доктора географічних наук, професора, Відмінника вищої освіти України, Ветерана праці, академіка Академії будівництва і архітектури України, дійсного члена Українського Мінералогічного товариства, голови Рівненського відділення Українського Географічного товариства, члена спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій з географії у Львівському та Чернівецькому національних університетах.

Маркіян Будз, уродженець села Старі Кути, що Івано-Франківщині, пройшов через досить складні історичні обставини життя і творчої діяльності. У 1959 році, після закінчення географічного факультету Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича, розпочав свою трудову діяльність на Байкалі як інженер ГМС «Вітік Ангари». Після навчання в аспірантурі Інституту земної кори АН СРСР (1961–1964 рр.) у 1965 році Маркіян Дмитрович Будз в Іркутському університеті під керівництвом професора Плавшина Григорія Борисовича захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата геолого-мінералогічних наук на тему «Умови формування селевих потоків». У 1964–1967 рр. працює молодшим науковим співробітником Інституту земної кори СВ АН СРСР.

Проте, життєва стежина складається таким чином, що Маркіян Дмитрович у 1967 році повертається в Україну та розпочинає свою трудову діяльність у м. Рівне як доцент кафедри гідрогеології Інституту інженерів водного господарства (тепер - Національний університет водного господарства та природокористування). Розпочинається його й викладацький шлях та сходження на наукові вершини, що згодом матимуть вагоме місце у розвитку географічних досліджень України та неабияке значення для нинішнього молодого покоління.

М. Д. Будз був завідувачем кафедр гідрології та гідрогеології в Українському інституті інженерів водного господарства у період з 1976–1987 та 1992–2002 рр. Основним науковим напрямком роботи когорти учених під керівництвом М. Будза були вивчення впливу широкомасштабних меліорацій на поверхневий і підземний стік [1]. Займаючись науковою діяльністю, Маркіян Будз за своє життя побував у різних країнах Європи, Азії та Африки. Вдосконаливши володіння французькою мовою у Франції, з 1972 р. чотири роки поспіль він читав курс «Гідрогеологічні методи пошуків родовищ нафти і газу» в Національному інституті вуглеводнів в Алжирі.

З 1984 і до 1989 р. кафедра гідрології в Українському інституті інженерів водного господарства під керівництвом М. Будза забезпечувала наземні зйомки водно-фізичних властивостей ґрунтів та гідрогеологічного режиму осушуваних земель під аерокосмічні зйомки, з метою розробки методики дешифрування аерокосмічної інформації [1]. Адже у Львові, на базі Інституту механіки, математики і прикладних проблем, планувався центр з прийому й обробки аерокосмічної інформації, відповідно розроблялася широка програма, головне завдання якої полягало у визначенні запасів вологи у поверхневому шарі Землі. Ці роботи проводилися дистанційно із орбітальної станції «Салют-6», що дозволяє одним космічним знімком охопити велику площу, а також були і наземні роботи. За них і відповідав Маркіян Будз, готуючи полігони на території Західної України, відбираючи з них проби з метою розробки методики дешифрування аерокосмічної інформації.

У період молодого незалежної України М. Д. Будз захистив докторську дисертацію в Інституті географії НАН України на тему «Динаміка водно-фізичних властивостей осушувальних систем» (1995 р.) за спеціальністю 11.00.01 – фізична географія, геофізика і геохімія ландшафтів. Науковим консультантом М. Будза був відомий вчений доктор географічних наук, професор Олександр Мефодійович Маринич.

Наукові інтереси доктора географічних наук, професора Маркіяна Дмитровича Будза – це широке коло проблем в галузі гідрології, гідрогеології, охорони та раціонального використання природних ресурсів тощо. Тому на основі комплексного аналізу наукового потенціалу М. Будза, як вченого, багаторічну плідну дослідницько-наукову діяльність та наукову спрямованість

досліджень у різні періоди серед провідних наукових напрямів професора М. Д. Будза назвемо: вивчення умов формування поверхневого й підземного стоку, його якісна і кількісна оцінка в умовах інтенсивного і усестороннього антропогенного навантаження; геологічна будова та інженерно-геологічні умови Північно-Західного регіону України; забезпечення наземної зйомки водно-фізичних властивостей ґрунтів та гідрогеологічного режиму осушуваних земель під аерокосмічні зйомки, з метою розробки методики дешифрування аерокосмічної інформації; оцінка інженерно-геологічних умов забудованих територій тощо. Ці напрями стали традиційними для географічних досліджень у регіоні і дозволяють стверджувати про формування наукової школи досліджень географічних аспектів динаміки властивостей гідро- та літосфери [2].

Окрім того, становлення та розвиток сучасних наукових географічних досліджень на Рівненщині дає підстави для виокремлення таких географічних напрямів роботи професора М. Будза як формування, охорона та раціональне використання водних ресурсів в умовах глобальних змін клімату та всебічного інтенсивного навантаження; урбанізовані ландшафти та інженерно-геологічні процеси у їх межах; геодинамічні процеси на урбанізованих територіях та захист інженерних споруд від їх негативної дії та інші. Дані проблеми є досить актуальними для Рівненщини, з яких професор М. Будз надавав вагомі консультації та рекомендації, яких потребували владні структури та які викликали велику зацікавленість у засобах масової інформації.

До головних напрямів професора М. Д. Будза віднесемо й розвиток географічної науки і освіти в Україні. Під керівництвом професора підготовлено і захищено чотири кандидатські дисертації. Він надавав консультації та виступав офіційним опонентом ряду дисертаційних досліджень. Серед пріоритетних завдань своєї науково-викладацької діяльності завжди ставив роботу зі студентами в аудиторії та безпосередньо на практиці в польових умовах. Тому залишається улюбленим професором серед студентів та молодих науковців Національного університету водного господарства та природокористування, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, Рівненського інституту слов'янознавства. Професор М. Д. Будз був одним з ініціаторів відкриття спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Географія і біологія» в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені Степана Дем'янчука у 2001 році, що сприяло становленню географічної науки на Рівненщині та згодом формуванню Рівненського географічного регіонального наукового центру. Професор М. Д. Будз був головою (до 2012 р.) та залишався почесним головою Рівненського відділення Українського Географічного товариства.

Результати наукової діяльності за різними науковими напрямками викладено автором більше як у 150 наукових працях з питань геології, гідрології, фізичної географії та країнознавства. Серед яких найвідоміші монографії та посібники: «Гидрология Юга Восточной Сибири» (1966), «Инженерная геология Прибайкалья» (1968), «Оценка и контроль изменений в природных комплексах под влиянием осушений» (1992), «Короткий довідник з країнознавства» (2000), «Комплексне країнознавство (основні поняття, категорії, країни, персоналії): Словник-довідник» (2003), «Гідрогеологія» (2005), «Геологія загальна та історична» (у співавт.) (2009), співавтор у виданні «Атласу Рівненської області», «Річки світу: Довідник» (2012) та інші.

Отже, завдяки науковій діяльності Маркіяна Будза, його послідовників та однодумців розширено спектр природничо-географічних досліджень в регіоні, здійснено ряд прикладних досліджень, які дістали широке застосування у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Висвітлення нами біографічних даних, головних напрямів наукових пошуків та основних наукових праць доктора географічних наук, професора Маркіяна Дмитровича Будза є першим кроком до узагальнення його наукової діяльності крізь призму історико-географічних вивчень в Україні.

1. Національний університет водного господарства та природокористування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuwm.edu.ua/navchaljno-naukovi-instituti/vodnogho-ghospodarstva-ta-prirodokoristuvannja> 2. Яроменко О. В. Історія розвитку географічної науки на Рівненщині // Географія Рівненщини та суміжних областей / О. В. Яроменко, О. Я. Романів // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченні 10 річчю створенню кафедри географії у МЕНУ імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне. – 2014. – С. 3–11.